ज्योतिर्मय

Online Journal of Literature....

साहित्याचे विद्यापीठ

❑ पुणे ❑ वर्ष १ ले ❑ अंक २७१ वा ❑ गुरूवार दि.२५ डिसेंबर २०२५ ❑ पाने ४ ❑ मूल्य : निशुल्क (खासगी वितरणासाठी)

विशेष लेख...

नाव बदलल्याने ग्रामीण वास्तविकता बदलेल काय?

– प्रा डॉ सुधीर अग्रवाल

ज्योतिर्मय साहित्य

केंद्रातील मोदी सरकारने ग्रामीण रोजगार योजनेच्या नावात आणि रचनेत मोठा बदल केला आहे. विरोधकांच्या निषेधादरम्यान लोकसभेने गुरुवारी विकासित भारत–जी राम जी विधेयक, २०२५ मंजूर केले. प्रस्तावानुसार, महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी कायद्याचे (मनरेगा) नवीन नाव रोजगार आणि आजीविका मिशन ग्रामीणसाठी विकासित भारत हमी असेल. यासोबतच, असा दावा केला जात आहे की ग्रामीण कुटुंबांना उपलब्ध असलेल्या हमी रोजगाराच्या दिवसांची संख्या १०० वरून १२५ दिवसांपर्यंत वाढवली जाईल. परंतु प्रश्न असा आहे की या बदलामुळे योजनेची वास्तविकता बदलेल की परिस्थिती तशीच राहील? ग्रामीण भागातील कुटुंबांना १२५ दिवस रोजगार मिळेल काय?

ग्रामीण कुटुंबांना रोजगाराचे इतर पर्याय नसताना मनरेगा ही योजना त्यांच्यासाठी अत्यंत महत्त्वाची ठरते. दुष्काळ, पूर किंवा शेतीच्या हंगामाव्यतिरिक्त, ही योजना जीवनरेखा ठरू शकते. तथापि, वास्तविकता अशी आहे की काम नियमित नसते किंवा वेळेवर वेतन दिले जात नाही. विलंबित वेतन आणि कामाचा अभाव यामुळे कामगारांचा आत्मविश्वास सातत्याने कमी होत चालला आहे.

इतिहास दाखवतो की मनरेगाचे नाव बदलल्याने व्यवस्था सुधारत नाही. पूर्वी या योजनेला राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी कायदा (नरेगा) असे म्हटले जात असे. काँग्रेसच्या नेतृत्वाखालील यूपीए सरकारने त्यात महात्मा गांधींचे नाव जोडले, परंतु ग्रामीण भागातील लोकांना हमी असलेल्या रोजगाराबाबतची परिस्थिती तशीच राहिली. ही योजना १०० दिवसांच्या रोजगाराची हमी देते, परंतु सत्य हे आहे की देशातील कोणतेही राज्य सरासरी १०० दिवस काम देऊ शकलेले नाही.

केंद्रीय ग्रामीण विकास मंत्रालयाच्या आकडेवारीनुसार, गेल्या पाच वर्षांत मनरेगा अंतर्गत प्रति कुटुंब फक्त ५०.३५ दिवसांचा रोजगार उपलब्ध झाला आहे. मनरेगाचे पुनर्ब्रँडिंग आणि १२५ दिवसांची नवीन हमी किती प्रभावी ठरेल हे येणारा काळच सांगेल. इतर रोजगार पर्याय मर्यादित असताना ही योजना ग्रामीण कुटुंबांना उपजीविकेचा आधार देते. तथापि, वास्तविकता अशी आहे की त्यांना नियमित काम मिळत नाही किंवा दरवर्षी १०० दिवसांच्या कामाची हमी मिळत नाही.

केंद्रीय ग्रामीण विकास मंत्रालयाच्या आकडेवारीचा विचार केला तर, २०२४–२५ मध्ये मनरेगा अंतर्गत हरियाणामध्ये सर्वाधिक ३७४ रुपये दैनिक वेतन आहे, परंतु तेथेही, प्रति कुटुंब सरासरी फक्त ३४.११ दिवस काम मिळाले. अरुणाचल प्रदेशमध्ये सर्वात कमी वेतन २३४ रुपये आहे, जरी तेथे प्रति कुटुंब सरासरी ६७.९ दिवस काम मिळाले. उत्तर प्रदेशमध्ये परिस्थिती आणखी वाईट आहे, जिथे प्रति कुटुंब सरासरी वर्षाला ५१.५५ दिवस काम मिळाले आणि मजुरी २३७ रुपये प्रति दिन होती. याचा अर्थ दरवर्षी १२,००० रुपये आणि प्रति कुटुंब दरमहा १००० रुपये कमाई होते. आता, महागाईच्या या युगात, दरमहा १००० रुपयांवर कुटुंब कसे जगेल हा चिंतेचा विषय आहे.

एक योजना, वेगवेगळे वेतन

मनरेगा ही एक केंद्रीय योजना आहे, परंतु राज्यानुसार वेतन वेगवेगळे असते. ''एक राष्ट्र, एक वेतन'' हे तत्व येथे लागू होत नाही. म्हणूनच सरासरी वेतन आणि कामाच्या दिवसांची गणना ग्रामीण बेरोजगारी आणि गरिबीत कोणताही महत्त्वपूर्ण बदल दर्शवत नाही. निष्कर्ष स्पष्ट आहे: केवळ नाव बदलणे आणि दिवसांची संख्या वाढवणे यापेक्षाही मनरेगा नियमित, पारदर्शक आणि उत्पादनाशी जोडले जाणे महत्त्वाचे आहे. अन्यथा, जुन्या आश्वासनांप्रमाणेच नवीन नाव कागदावर मर्यादित राहील.

महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी कायदा (मनरेगा) ही जगातील सर्वात मोठी सामाजिक सुरक्षा योजना आहे. ती काश्मीरपासून कन्याकुमारीपर्यंत भारतातील प्रत्येक गावात लागू केली जाते. आतापर्यंत जवळजवळ २५ कोटी कामगार या योजनेत सामील झाले आहेत आणि १४ कोटी ३३ लाख कामगार सतत सक्रिय आहेत. २६९,००० ग्राम पंचायती, ७,००० हून अधिक गट आणि ७०० हून अधिक जिल्ह्यांमध्ये याचा विस्तार आहे. याचा अर्थ असा की योजनेतील कोणताही बदल सर्वांवर समान परिणाम करेल.

प्रा.जयंत नारळीकर यांचा मरणोत्तर विज्ञान रत्न या सर्वोच्च पुरस्काराने सन्मान

राष्ट्रपती द्रौपदी मुर्मू यांच्या हस्ते राष्ट्रीय विज्ञान पुरस्कार प्रदान

ज्योतिर्मय साहित्य

नवी दिल्ली – भारत सरकारच्या वतीने विज्ञान आणि तंत्रज्ञानातील उत्कृष्ट योगदानासाठी देण्यात येणाऱ्या राष्ट्रीय विज्ञान पुरस्कार २०२५ चे वितरण राष्ट्रपती द्रौपदी मुर्मू यांच्या हस्ते आज येथे करण्यात आले. प्रसिद्ध खगोल भौतिकशास्त्रज्ञ कै. प्रा. जयंत विष्णू नारळीकर यांना 'विज्ञान रत्न' या सर्वोच्च पुरस्काराने मरणोत्तर सन्मानित करण्यात आले. तसेच अन्य दोन श्रेणीमध्ये महाराष्ट्रातील ६ शास्त्रज्ञ आणि संशोधकांना पुरस्कार प्रदान करण्यात आले.

राष्ट्रपती भवनातील गणतंत्र मंडप येथे आयोजित पुरस्कार सोहळ्यात शास्त्रज्ञ, तंत्रज्ञ आणि संशोधकांना विज्ञान, तंत्रज्ञान आणि नवोन्मेष या क्षेत्रातल्या उल्लेखनीय योगदानासाठी, विज्ञान रत्न, विज्ञान श्री, विज्ञान युवा आणि विज्ञान टीम, या चार श्रेणींमध्ये पुरस्कार प्रदान करण्यात आले.

विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाच्या कोणत्याही क्षेत्रात आजीवन योगदान देणाऱ्या शास्त्रज्ञांना देण्यात येणारा विज्ञानरत्न पुरस्कार प्रसिद्ध खगोल भौतिकशास्त्रज्ञ कै. प्रा. जयंत विष्णू

नारळीकर मरणोत्तर प्रदान करण्यात आला. त्यांच्यावतीने आयुकाचे संचालक डॉ. रघुनाथन श्री आनंद यांनी हा पुरस्कार स्वीकारला.

स्व. नारळीकर यांनी 'होयल–नारळीकर सिद्धांत' विकसित करून गुरुत्वाकर्षण आणि द्रव्य निर्मितीचे एकत्रीकरण करणारा स्थिर अवस्था ब्रह्मांडाचा आराखडा मांडला होता. तसेच, 'क्वासी–स्टेडी स्टेट कॉस्मॉलॉजी' मॉडेलद्वारे कॉस्मिक बॅकग्राउंड रेडिएशन आणि दीर्घिकांच्या निर्मितीचे स्पष्टीकरण दिले होते.

विज्ञान श्री पुरस्काराने नागपूर येथील राष्ट्रीय पर्यावरण अभियांत्रिकी संशोधन संस्थेचे संचालक डॉ. एस. वेंकट मोहन, यांना पर्यावरण विज्ञान आणि अभियांत्रिकी क्षेत्रातल्या उल्लेखनीय योगदानासाठी पुरस्कार प्रदान करण्यात आला. तसेच न्यूट्रॉन बीमलाइन्स आणि सुपरकंडक्टिव्हिटी क्षेत्रातील योगदानासाठी (परमाणू ऊर्जा) डॉ. युसूफ मोहम्मद सेख (बीएआरसी, मुंबई यांसह कृषी विज्ञानसाठी: डॉ. ज्ञानेंद्र प्रताप सिंह (नॅशनल ब्युरो ऑफ प्लांट जेनेटिक रिसोर्सेस, नवी दिल्ली) जीव विज्ञान क्षेत्रातील मानवी जीनोम सिक्वेन्सिंगद्वारे रोग संवेदनशीलता आणि इतिहासाच्या संशोधनासाठी डॉ. कुमारसामी थंगराज (सीएसआयआर–सीसीएमबी , हैदराबाद), रसायनशास्त्र क्षेत्रात स्वस्त पाणी शुद्धीकरण तंत्रज्ञान विकसित करण्यासाठी प्रा. तलाप्पिल प्रदीप (आयआयटी मद्रास), प्रा अनिरुद्ध भालचंद्र पंडित (इंजीनियरिंग विज्ञान); प्रा. महान एमजे (गणित आणि कंप्यूटर विज्ञान); श्री जयन एन (अंतरिक्ष विज्ञान आणि प्रौद्योगिकी) यांना विज्ञान श्री पुरस्कार प्रदान करण्यात आले.

विज्ञान युवा या श्रेणीत विविध क्षेत्रांतून अनेक युवा संशोधकांना सन्मानित करण्यात आले, ज्यात भौतिकशास्त्रात प्रा. अमित कुमार अग्रवाल आणि प्रा. सुहृद श्रीकांत मोरे; गणित आणि संगणक विज्ञानात प्रा. सब्यसाची मुखर्जी आणि प्रा. श्वेता प्रेम अग्रवाल; अभियांत्रिकी विज्ञानात प्रा. आर्कप्रभा बासू; वैद्यकीय क्षेत्रात डॉ. सुरेश कुमार; अंतराळ विज्ञानात श्री अंकुर गर्ग; तंत्रज्ञान आणि नाविन्यात प्रा. मोहनशंकर शिवप्रकाशम, डॉ. जगदीस गुप्ता कपुगंती (कृषि विज्ञान); डॉ. सतेन्द्र कुमार मंगरौठिया (कृषि विज्ञान); श्री. देबार्का सेनगुप्ता (जैविक विज्ञान); डॉ. दीपा अगाशे (जैविक विज्ञान); डॉ. दिब्येंदु दास (रसायन विज्ञान); डॉ. वलीउर रहमान (पृथ्वी विज्ञान) यांचा समावेश आहे.

अरोमा मिशन टीमला सुगंधी पिकांच्या उच्च उत्पादन देणाऱ्या जाती विकसित करून शेतकऱ्यांचे उत्पन्न आणि ग्रामीण रोजगार वाढवल्याबद्दल विज्ञान टीम पुरस्कार प्रदान करण्यात आला.

राजकारणातील सुसंस्कृत चेहरा : अटलबिहारी वाजपेयी

ज्योतिर्मय साहित्य

अटलबिहारी वाजपेयी यांच्यासारखा अजातशत्रू, कविमनाचा, संवेदनशील, हळवा तरीही प्रसंगी कठोर भूमिका घेणारा लोकनेता पुन्हा होणे नाही. पन्नास वर्षाहून अधिक काळ राजकारणात राहूनही केवळ सहा वर्षे सत्ता भोगणारा, तरीही कायमच जनतेच्या प्रेमाला आणि आदराला पात्र असणारा नेता म्हणजे अटलबिहारी वाजपेयी. इतक्या अल्पकाळ सत्तेवर असूनही अटलजींनी देशाच्या राजकारणावर आपला विशिष्ट ठसा उमटवला तो अंगभूत सद्गुणांच्या बळावरच. देशाच्या इतिहासात असे नेते अगदी थोडेच असतात. आज सर्वजण अटलजींची तुलना भारताची पायाभरणी करणाऱ्या पंडित जवाहरलाल नेहरू यांच्याशी करतात. थेट नेहरूंशी नाते प्रस्थापित करणाऱ्या या नेत्याने आपल्यातली हिंदू प्रेरणा कधीही लपविली नाही. अटलजी कडवे हिंदू नव्हते. ते भारताच्या अथांग आणि समृद्ध परंपरेत मुरलेले हिंदू होते. गंगेबद्दलच्या नेहरूजींच्या आणि अटलजींच्या भावना एकसारख्याच होत्या. भारताच्या लोकशाहीचा नेहरूजींनी रचलेला पाया अटलजींसाठी आदरणीय होता. राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाच्या विचारधारांवर त्यांची जेवढी श्रद्धा होती, तेवढीच नेहरूजींच्या विचारांवर होती. भारताची जडणघडण आणि परराष्ट्र धोरण यावर अटलजींचा नेहरूजींशी कधीच वाद नव्हता. जवाहरलाल नेहरू यांना अटलबिहारी या तरुण नेत्याबद्दल विशेष कौतुक होते. तरुण वाजपेयीमधील गुण नेहरूंनी तेव्हाच ओळखले होते आणि त्याला दादही दिली होती. नेहरूंचा हा उदारमतवाद वाजपेयींनी आयुष्यभर जपला. बांगलादेश स्वतंत्र केल्याबद्दल त्यांनी इंदिरा गांधी यांचे दुर्गा ही उपाधी देऊन खुल्या दिलाने कौतुक केले. याच इंदिराजींनी त्यांना आणीबाणीत तुरुंगात टाकले. पण त्यानंतरच्या निवडणुकीवेळी अटलजींची वाणी देशभर समशेरीसारखी तळपली. काँग्रेसच्या ध्येयधोरणांचे आणि हुकुमशाहीचे त्यांनी वाभाडे काढले.

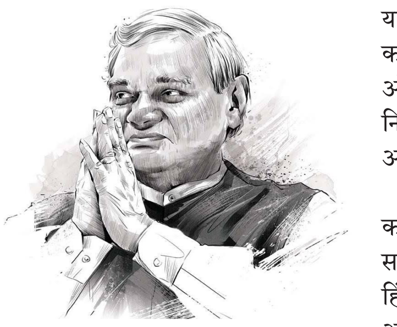

परंतु या समशेरीने कधीही विखारी जखमा केल्या नाहीत.

अजोड वक्तृत्व ही अटलजींना मिळालेली आणखी एक ईश्वरी देणगी. भाषा त्यांच्यावर प्रसन्न होती. परंतु ती किती तोलून मापून वापरायची याचे भान त्यांना सदैव होते. सभेतील भाषणे आणि संसदेतील भाषणे यातील फरक ते ओळखत होते. भाषेवर हुकमत गाजवणारा त्यांच्यासारखा नेता अलीकडच्या काळात झाला नाही. साहित्यावरील त्यांचे प्रेम हे एका कवीचे प्रेम होते. त्यांची देशावरील निस्सीम भक्ति हा त्यांच्या कवितेचा प्राण होता. नरसिंहराव आणि अटलजी यांच्या गाढ मैत्रीचा दुवा म्हणजे त्यांची कविता होती, या मैत्रीला साहित्याचे अंग होते. मुत्सद्देगिरीतील हे दोन निष्णात खेळाडू साहित्याच्या आस्वादात रमणारे होते.

या काव्यप्रेमामुळेच असेल कदाचित, अटलजी सदैव मातृहृदयी होते. हिंदू असल्याचा त्यांचा अभिमान कधीही दुराभिमान झाला नाही. १९९६ मध्ये त्यांचे पहिले सरकार तेरा दिवसात पायउतार झाले. हिंदुत्ववादी शक्तींना बाहेर ठेवण्यासाठीच सारे विरोधी पक्ष एकत्र आले. या देशात हिंदू बहुसंख्य असूनही अल्पसंख्य असल्याची भावना त्यांच्यात का बळावत आहे, हा त्यावेळी त्यांचा चिंतनाचा आणि चिंतेचा विषय होता. राजीनामा देतांना त्यांनी याच मुद्द्याची चर्चा केली. परंतु वाजपेयींच्या व्यक्तिमत्त्वाचे वैशिष्ट्य असे की, हे सरकार पडले तरी भाजपचे मित्र पक्ष वाढतच राहिले. तेरा दिवसांनंतर तेरा महिने आणि त्यानंतर पाच वर्षे त्यांचे सरकार अव्याहत चालले. असंख्य पक्षांची मोट अटलजींनी लीलया सांभाळली. त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाची छाप स्वपक्षीयांइतकीच विरोधी पक्षीयांवरही पडत असे. इतकेच नव्हे तर क्लिंटन, नवाझ शरीफ यांच्यासारखे परदेशी नेतेही अटलजींना आपले मित्र मानत असत.

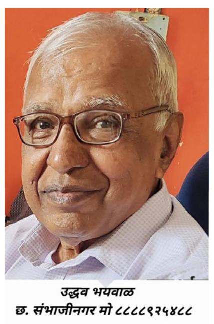

उद्धव भयवाळ
छ. संभाजीनगर मो ८८८८९२५४८८

अटलजींचे अमोघ वक्तृत्व आत्मविश्वासाने तुडुंब भरलेले असले तरीही त्यात उदारमतवादाचा धागा स्पष्टपणे दिसत असे.

अटलजींचे पंतप्रधान कार्यालय हे सर्वात कार्यक्षम कार्यालय होते, असे अनेक ज्येष्ठ सनदी अधिकाऱ्यांनी कबुल केलेले आहे. थोडक्यात, अटलजी म्हणजे राजकारणातील सुसंस्कृत चेहरा होता असेच म्हणावे लागेल. म्हणून मला त्यांचे नेतृत्त्व आवडत असे..

गजाला शेख यांच्या द फिनिक्स पाथ पुस्तकाचे प्रकाशन

अडचणींवर मात करत फिनिक्सप्रमाणे भरारी घेण्याचे आवाहन

ज्योतिर्मय साहित्य

पुणे – पुणे येथे प्रसिद्ध लेखिका गजाला शेख यांच्या द फिनिक्स पाथ या पुस्तकाचे प्रकाशन थाटात पार पडले. द पूना क्लब, कॅम्प येथे आयोजित या प्रकाशन समारंभात गजाला शेख यांनी आयुष्यातील आव्हानांवर मात करत फिनिक्स पक्ष्याप्रमाणे उंच भरारी घेण्याचे आवाहन केले.

यावेळी बोलताना शेख म्हणाल्या की, आयुष्यातील प्रश्न, मृत्यू आणि बदल या तीन गोष्टी कधीच बदलत नाहीत. या गोष्टी समजून घेत आयुष्य आनंदाने जगावे. अडचणींवर मात केल्यास आयुष्य सुखावह होते, अन्यथा ते व्यर्थ ठरते, असे मत त्यांनी व्यक्त केले.

या प्रकाशन सोहळ्यात अंशुमन आनंद यांनी गजाला शेख यांच्याशी संवाद साधला. ज्येष्ठ अभिनेते डॉ. मोहन आगाशे, उदयन पाठक, ज्योतिषतज्ज्ञ संदीप अवचट आणि पार्थो सारथीदास यांची प्रमुख उपस्थिती होती.

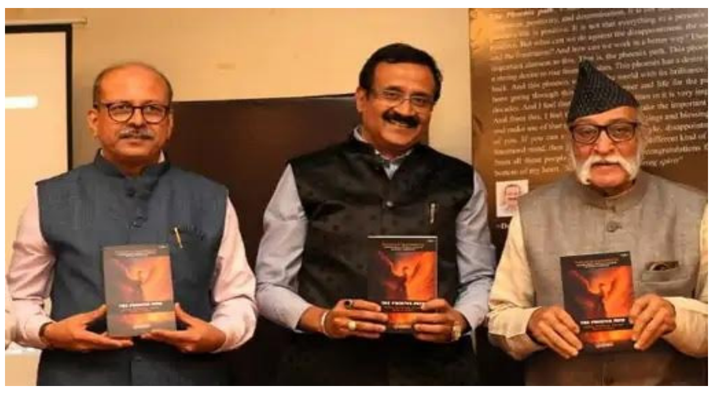

शेख यांनी आपल्या बालपणापासूनचे अनेक अनुभव सांगितले. चांगले–वाईट प्रसंग आयुष्यात चढ–उतार आणतात, पण अशा काळात न डगमगता सामोरे गेल्यास आयुष्य अधिक सुंदर होते, असे त्या म्हणाल्या. त्यांच्या आयुष्याच्या प्रवासातूनच या पुस्तकाची प्रेरणा मिळाल्याचे त्यांनी नमूद केले.

डॉ. मोहन आगाशे यांनी गजालाच्या पुस्तकातून तिच्या कठीण प्रसंगांना तोंड देण्याची आणि स्वतःला सावरण्याची क्षमता दिसून येते, असे सांगितले. तिला कोणाच्याही पाठिंब्याची किंवा सहानुभूतीची अपेक्षा नाही. तिने स्वतःच आपली लढाई लढली आहे. हे पुस्तक वाचकांना अडचणींवर मात करत स्वतःला कसे सांभाळावे हे शिकवते आणि स्त्रीची ताकद काय असते हे दर्शवते, असे आगाशे म्हणाले.

ज्योतिषतज्ज्ञ संदीप अवचट यांनी गजाला यांचे व्यक्तिमत्व विलक्षण असल्याचे म्हटले. त्यांनी केवळ पुस्तकासाठी नव्हे, तर आपले अंतरंग उलगडले आहे. राखेतून भरारी घेणाऱ्या फिनिक्स पक्ष्याप्रमाणे त्यांचे आयुष्य आहे. हे पुस्तक पथदर्शी असून त्याची मराठी आवृत्तीही प्रकाशित व्हावी, अशी अपेक्षा अवचट यांनी व्यक्त केली.

उदयन पाठक यांनी गजाला यांच्या धैर्याचे कौतुक केले.

महाराष्ट्राची मलाला या त्यांच्यावरील कथेमुळे त्यांच्याविषयी उत्सुकता निर्माण झाली. त्यांनी अनेक अनाथ मुलांना आणि संस्थांना मदतीचा हात दिला आहे, असे पाठक यांनी सांगितले.

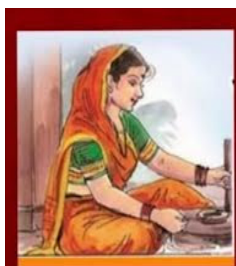

जात्यावरच्या ओव्या......

मावशी म्हणे लेक
फुई म्हणे भाचा
दोनही गोतात
माझा मिरवतो राजा ||४१३||

मावशीच्या गावा
जायाला लई वाटा
सार भेटे गणगोत
जाता बाजारहाटा ||४१४||

©® सौ. मनोरमा बोराडे
छत्रपती संभाजी नगर
मो. 70207 33758

हरवलेल्या रानवाटा

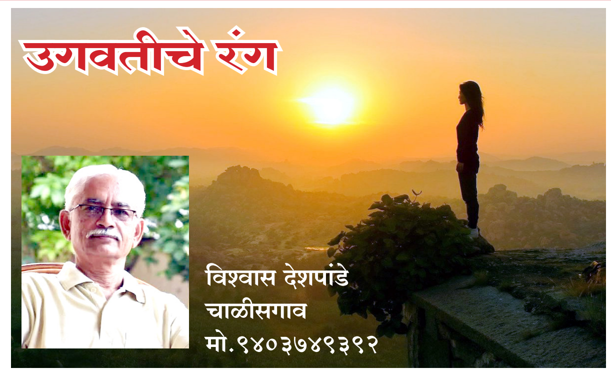

विश्वास देशपांडे
चाळीसगाव
मो.९४०३७४९३९२

ज्योतिर्मय साहित्य

काळाच्या ओघात सगळ्या गोष्टी किती बदलतात ! माझे शेत बघायला म्हणून गेलो. नदीकाठी असणारे एक सुपीक शेत होते. त्या शेतात कधी केळी, कपाशी, मिरची तर कधी ज्वारी, बाजरी, गहू, हरभरा अशी पिके घेतली जायची. पण आता ती काहीच नव्हती. ज्याने कुणी ती शेती घेतली होती, त्याने मोसंबीचा बाग लावला होता. मला आठवते या शेताच्या कोपऱ्यावर एक जुने कवठाचे झाड होते. उंचच उंच असे. कधी कधी पहाटे शेतावर गेलो की ते कवठाचे झाड आपली पिकलेली कवठे मला बक्षीस म्हणून द्यायचे. कोण आनंद व्हायचा मला ! पण आता गेलो तर ते कवठाचे झाड कुठेच दिसले नाही. शेताच्या एका बांधावर तिथल्या माणसाने एक झोपडीवजा घर बांधले होते. त्याला त्या कवठाच्या झाडाबद्दल विचारले. तो म्हणाला, मी हे शेत घेतले तेव्हापासून मला कुठेही तुम्ही म्हणता तसे कवठाचे झाड दिसले नाही. आम्ही इथे पस्तीस वर्षांपासून राहतो आहोत. मी मनात चरकलो. ते कवठाचे झाड काळाच्या ओघात नष्ट झाले असेल का की ते कोणी तोडले असेल ? काहीच सांगता येत नाही. माणसांची जुनी पिढी जशी नष्ट होते, तशीच झाडांची जुनी पिढीही नष्ट होत असावी ?

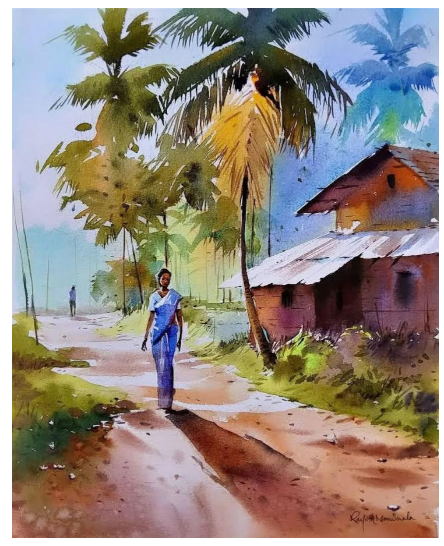

आजूबाजूला आणखीही कुणाकुणाची शेतं होती. कुठे हिरवागार मका डोलत होता, तर कुठं सूर्यफुलं दिमाखानं जागी होऊन सूर्याकडे एकटक बघत होती. एखाद्या आम्रवृक्षाचा मोहर वातावरण मंद सुगंधित करत होता. काही झाडांवर नुकत्याच आलेल्या छोट्या छोट्या कैऱ्या कुतूहलानं जगाचं निरीक्षण करताना वाऱ्यावर डोलत होत्या. त्या मोसंबीच्या बागेत शिरून एक चक्कर मारून आलो. कुठून तरी मोगऱ्याच्या फुलांचा सुगंध आला. पण बघतो तर मोगऱ्याची झाडं किंवा रोपं कुठेही दिसत नव्हती. मोसंबीच्या झाडांना शुभ्र धवल फुले आली होती. त्या फुलांचाच हा सुवास मला मोगऱ्याच्या सुगंधाची आठवण करून देत होता. निसर्गाचं वैभव अशा रीतीने बहरून, फुलून आलं होतं. आभाळमाया आणि धरित्रीची माया एकत्र आली की असा कुबेराचा खजिना तयार होतो. रंग, रूप, गंधाची लयलूट होते. तुमच्यासाठी तो खुला असतो. पाहिजे तेवढा लुटा, त्याचा आनंद घ्या. माझ्या बरोबरचे पाहुणे शेतीचा बदललेला भाव विचारण्यात मग्न होते, आणि मी निसर्गाचे बदललेले रूप न्याहाळण्यात.

त्या शेताच्या पुढे आमचे आणखी एक शेत होते. त्या शेताच्या प्रवेशद्वारी एक भले मोठे चिंचेचे झाड होते. त्या झाडाच्या ३०/४० फूट पुढे एक विहीर होती. या विहिरीला बारमाही पाणी असायचे. तिला तळाशी जिवंत झरे होते. उन्हाळ्यात पाणी जरा कमी व्हायचे. पण पावसाळ्यात ही विहीर पाण्याने गच्च भरून जायची. अगदी हाताने बादली बुडवून पाणी घेता येईल इतके पाणी तिला असायचे. पण मी तिथे पोहोचलो तेव्हा तिथे ना ती विहीर आढळली ना ते चिंचेचे झाड ! ती शेतीही दुसऱ्या कोणी तरी विकत घेतली होती.

(क्रमशः)

ॐ नमो भद्रा हनुमते नमः🙏

जेथे भगवंताचें नामस्मरण तेथे सर्व संतांचें ठाण

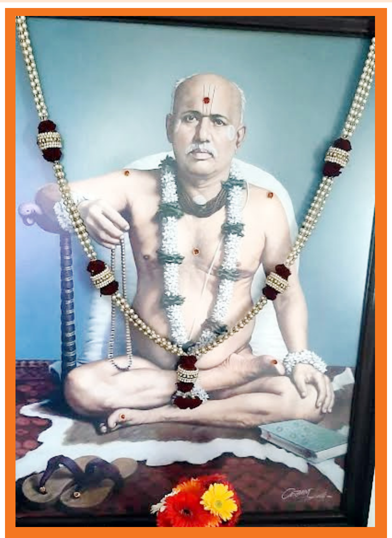

श्री ब्रह्मचैतन्य गोंदवलेकर महाराज

ज्योतिर्मय साहित्य

जोंवर धरिली जगाची आस । तोंवर परमात्मा दूर खास ।। परमात्म्याची प्राप्ति । न होई राखता विषयासक्ति ।। जग विषयाकार राहिले । तेथे प्रेम केले तरी घातासी आले ।। विषयी एकजीव झालो जाण । सुटता न सुटे आपण जाण ।। मान, अपमान, जगाचे सुख-दु:ख । हे स्वार्थाचेच मूळ आहे जाण ।। अभिमानात परमात्म्याचे विस्मरण। हें जीवपणाचें मुख्य लक्षण।। सुख-दु:ख, विपत्ति - आपत्ति,। ही माया प्रपंचाची ओहोटी भरती।। आत्मनिश्चय बाणल्यावांचून। माया न हटे न सुटे जाण।। आता करी शूर मन। मायेसी हटवावे आपण।। जैसें जैसें बाहेर दिसलें। त्याचें बीज आपणाशीच उरलें।। एकच वस्तूची ओळखण जाण । पूर्ण होते समाधान।। ज्याच्यांत मानावें मी सुख। त्याच्यातच उद्भवतें दु:ख।। नराचा होय नारायण। जर न चुकला मार्ग जाण।। जेथे ठेवावी आस। त्याचे बनावें लागतें दास।। देह तो पंचभूतांचा। त्याचा भरवसा न मानावा फारसा।। मी तुम्हांस सांगतों हित। दृश्यांत न ठेवावें चित्त।। दृश्य वस्तु नाशिवंत असते। भगवत्कृपेने समाधान येतें।।

परिस्थिति नसे बंधनास कारण। असे आपलेच मनाची ठेवण ।। देवास पाहावें ज्या रीतीनें। तसाच तो आपणास दिसतो जाण।। विषयाचा नाही झाला जोंवर त्याग। तोंवर रामसेवा नाही घडत सांग।। आपलें आत्यंतिक हित। हेंच खरा स्वार्थ जाण।। चित्तीं जे विषयापासून सुटले। ते आनंदासी आले।। रामनाम प्रेमयुक्त चाले धणी। त्यासी म्हणती ब्रह्मज्ञानी ।। द्रव्यदारावर्जित जाण। ही खरी संताची खूण।। सृष्टि पाहावी भगवदाकारी । प्रेम ठेवील त्याचेवरी। त्याला नाही दुसरी सरी ।। आल्यागेल्यास द्यावे अन्नदान। मुखानें भगवंताचें नाम। हृदयांत रामाची प्रीति। यासच थोर म्हणती जीवन्मुक्ति ।। न धरावी जगाची आस। तोच होऊ पाहे रामदास।। नामांत संत । नामीं भगवंत ।। वृत्ति राखावी अत्यंत शांत । हेंच संताचें मुख्य लक्षण जाण ।। जेथे भगवंताचें नामस्मरण । तेथे सर्व संतांचें ठाण।। अगरबत्ती जळून गेली। परि सुवासाने राहिली। तैसे रामचरणी झाले जे लीन । तेच खरे जिवंत जाण ।। संतचरणीं झाला लीन । त्याला भाग्यास नाही दुजें उणें। संताची संगति । भगवन्नामानें साधते ।। देहासकट माझा प्रपंच । रामा केला तुला अर्पण ।। ऐसें वाटत जावें चित्तीं । कृपा करील रघुपति ।।

भगवान श्रीकृष्णाची लीला स्थाने

संकलन : मधुकर बोरीकर

संत श्री नरसिंह मेहता

ज्योतिर्मय साहित्य

भगवंत ती व्यवस्था जरूर करीन. दर वेळी काहीतरी व्यवस्था होत असे आणि नरसिंह नरसी मेहतांचा संसार चालत असे. कधी कोणी खूप दान, दक्षिणा देऊन जाई तर लगेच नरसी मेहता ते दानधर्मात वाटून टाकित. आपल्याला उद्या साठी काही ठेवावे असे त्यांच्या मनात कधीच येत नसे.

त्यांची भक्त म्हणून कीर्ती सर्वत्र पसरली होती. प्रत्यक्ष भगवंतांनी त्यांना दर्शन दिले आहे हे ऐकून लोक त्यांचेपुढे विनम्र होत.

एकदा काही साधू द्वारकेला जात होते. त्याकाळी प्रवास हा अत्यंत कठीण होता. पायी किंवा बैलगाडीने जावे लागे. घनदाट जंगल पार करून प्रवास करावा लागे. त्याकाळी रस्त्यात लुटमारही प्रचंड व्हायची. आणि सोबत पैसे नेणे जोखमीचे होते. म्हणून लोक ज्या गावी आपणास जायचे आहे, तिथे सुद्धा ज्यांची ओळख आहे, प्रतिष्ठा आहे, अशा व्यापाऱ्यांकडे इथे पैसे देत व त्याकडून हुंडी लिहून घेत. हुंडी म्हणजे डिमांड ड्राफ्ट तो कागद त्या गावी त्या व्यापाऱ्यात दाखविला की तो तितकी रक्कम नगदी काढून त्याना देत असे. म्हणजे प्रवासात चोरीची भीती नाही.

साधू मेहताकडे आले व त्यांना म्हणाले, तुमची सर्वत्र कीर्ती पसरलेली आहे. लोक तुम्हाला मानतात. आम्ही तुमच्याजवळ पाचशे रुपये देतो, तुम्ही त्याची हुंडी करून आम्हास द्या. आम्हाला द्वारकेला जायचे आहे. नरसी मेहता म्हणाले, मी कुठला व्यापारी, तिथे मला कोणी फार ओळखतही नाही. मी कशी हुंडी देऊ? पण ते साधू ते ऐकेनात. तुमची पत निश्चितच आहे. तुम्ही नक्कीच हे करू शकाल, असे म्हणून बळजबरीने त्यांनी नरसी मेहता कडे पाचशे रुपये दिले व त्याची हुंडी तयार करून घेतली. आणि ते द्वारके कडे रवाना झाले. हुंडी लिहीत असताना नरसी मेहता यांनी ती ''सावळे शेठ'' या नावाने लिहिली.

ही साधू मंडळी जेव्हा द्वारकेला पोहोचली व पैशाची निकड त्यांना जाणवली, तेव्हा त्यांनी सावळे शेठ कोण आहेत? म्हणून सर्वत्र विचारणा केली. पण त्या नावाची व्यक्ती त्यांना सापडेना.

इकडे नरसी मेहता यांनी हातात पाचशे रुपये आले की गोरगरिबांना अन्नदान करण्यास सुरुवात केली. व सर्व पैसे अन्नदानात संपविले. खूप लोक जेवून गेले, आणि संपूर्ण अन्न संपल्यावर शेवटी एक वृद्ध साधू तिथे आला व त्यांने अन्न मागितले. नरसिंह यांच्या पत्नीने सर्वत्र शोध घेतला पण अन्न शिजवलेले संपले होते, जे धान्य आणलं होतं तेही संपलं . पिठाच्या पोत्यात केवळ चार पोळ्या होतील एवढेच पीठ शिल्लक होते. नरसी मेहता ने या पाचशे रुपयातील एक पैसाही स्वत:साठी ठेवला नव्हता. त्या उरलेल्या पिठाच्या पोळ्या करून तिने त्या वृद्ध साधूच खाऊ घातल्या. वृद्ध साधू दुसरा तिसरा कोणी नसून प्रत्यक्षात भगवान द्वारकाधीश तिथे आले होते. त्यांचे जेवण झाले. त्याच वेळेस द्वारकेमध्ये सावळा शेठ नावाने एक व्यक्ती त्या साधूसमोर प्रगटला, अरे तुम्ही माझा शोध घेत आहात असे ऐकले? दाखवा ती हुंडी. मी पैसे देतो. असे म्हणून त्या व्यक्तीने साधुंना पाचशे रुपये नगदी दिले.

(क्रमशः)

दासबोध स्तवन

उज्वला धर्माधिकारी,
पुणे, मो. ७५८८२ ३५६४६

चतुर्दश ब्रम्हाचा गणेशवंदन

ज्योतिर्मय साहित्य

ज्याप्रमाणे सूर्यापासून म्रुगजळाचा मोठा ओघ निर्माण होऊन वहातो त्याप्रमाणे त्या स्वयंभू रूपाला शारदा नावाची मुलगी झाली.मुलगी ही तेजाचे प्रतिक असते. ती दोन्हीकडे स्फ ुरणरूपात आहे.स्फूर्तीरूप व स्फूरणरूप असल्याने

ती इच्छामय आहे. ह्या देवीला आपण मुळमाया, आदिशक्ती असे म्हणूया. माया द्वैताला जन्म देते. असे असले तरी ती अद्वैताची खाण आहे. ती परमात्म्याशी एकरूप झाली आहे. ती अनेक विश्वांना झाकून टाकते. तिच्या पोटात अनेक विश्व सापडले आहेत. मुळमायाही वेली सारखीचं आहे.

श्री सद्गुरूला वंदन

सद्गुरूंचा आशिर्वाद असेल तर तुम्हाला आनंदी दिवस अनुभवायला मिळतात. आपले आयुष्य सदाचरणी लावावे तर सद्गुरचा आशिर्वाद मिळतो. जर आत्मसाक्षात्कार झाला तर अंत:करण आनंदाने ओसंडून वहाते.आपण जगत असलेले विश्व हा आनंदमयी आहे. तर श्री सद्गुरू आनंद जन्माला घालणारा जनक आहे. सायुज्यमुक्तिपर्यन्त घेऊन जाणारा वाटाड्या आहे तो आपला मार्गदर्शन आहे. तो अनाथांचा नाथ आहे तर दिनदुबळ्यांचा रक्षणकर्ता आहे. तो कैवल्यपदाची प्राप्ती करून देतो. ज्या प्रमाणे चातकपक्षी मेघाची वाट पहातो. तो आकाशाकडे डोळे लावून बघतो तसा मुमुक्षानेही अत्यंत गोड वाणीने सद्गुरुला आळवावे. आपल्या करूणामय रूपाने आकाशाकडे डोळे लावून वाट पहात बसावी.

(क्रमशः)

तुमचा मूड अचानक चढ-उतार होतोय? कदाचित व्हिटॅमिन डी कमी आहे!

ज्योतिर्मय साहित्य

चिडचिड वाढलेली वाटते

एकटं, उदास वाटणं

खरंतर काही त्रास नाही, पण ''बरे वाटत नाही''

तर एकदा व्हिटॅमिन डी टेस्ट करून पाहा

शरीर सांगत असतं, पण आपण ऐकत नाही!

मग उपाय काय?

सकाळी २०-३० मिनिटं उन्हात बसा

शक्यतो ८:३० च्या आधीचा सूर्यप्रकाश मिळवा.

डॉक्टरांच्या सल्ल्याने व्हिटॅमिन डी सप्लिमेंट घ्या

टेस्ट केल्याशिवाय अंदाजाने घेऊ नका.

फॅटयुक्त नैसर्गिक अन्न खा:

जसे लोणी, तूप, दूध, बदाम, बिया (फ्लॅक्स, सनफ्लॉवर)

मन शांत ठेवण्यासाठी ध्यान / ब्रेथिंग एक्सरसाईस करा

जे मूड सुधारायला मदत करतं.

''मन, शरीर, आणि सूर्य या तिघांचं एक खास नातं आहे''

मनाला मोकळं ठेवायचं असेल, तर शरीरात सगळ्या नुट्रीऐंट्स असाव्या लागतात.

व्हिटॅमिन डी हा त्यातला एक महत्त्वाचा सोल्जर आहे.

म्हातारपण लवकर नको?

तारुण्य टिकवण्यासाठी हे उपाय नक्की करा!

तरुणांनाच काय, वयोवृद्धांनाही चिरतरुण राहायचं असतं. पण त्यासाठी काही गोष्टी नियमित केल्या तर वाढतं वय थांबवता येतं.

खाली दिलेले उपाय आयुष्यात अमृतासारखे ठरू शकतात.

शरीराला शुद्ध ऑक्सिजन मिळू द्या!

-दीर्घ श्वसन करा, प्राणायाम करा

-फुफ्फुसं मजबूत राहतील, पेशींना नवी ऊर्जा मिळेल

-म्हातारपण दूर राहील

''प्रत्येक पेशीला ऑक्सिजन दिला, की शरीर झाडासारखं टवटवीत राहतं!''

दिवसात ३ वेळा अंघोळ करा अंगाला, आत्म्याला आणि मनाला.

-अंघोळीने केवळ शरीरच नाही, तर मनही प्रसन्न राहतं

-ऊर्जेचा नवा झरा उघडतो

-प्रदूषण, धूळ, वाईट स्पर्श सगळं धुवून निघतं

''अंघोळीमुळे फक्त शरीर नाही, मनही उजळतं!''

योग्य वेळी आहार घ्या आणि तेल-तूप वापरा

-भरपेट खा पण वेळेवर

-केसात, डोळ्यात, कानात तेल वापरा

-तेल लावून सूर्यनमस्कार करा बघा कसं शरीर झळाळतं

''जेवणात वेळ, आहारात तूप आणि जीवनात शिस्त हीच तरुणपणाची गुरुकिल्ली आहे!''

दररोज १५ मिनिटं स्वत:शी जोडा ध्यानधारणा करा

-''सृष्टी माझ्यासाठी आहे'' हा विचार

-मनात सकारात्मकता, चेहऱ्यावर तेज

''ज्याचं मन शांत, त्याचं शरीरही दीर्घकाळ शांत राहतं!''

झोप म्हणजे रिचार्ज ती घ्या प्रेमाने!

-रात्रीची झोप = सकाळचा उत्साह

-झोपेमुळे शरीर भरून निघतं

-मानसिक आरोग्यही टिकतं

''जेव्हा तुम्ही झोपता, तेव्हा तुमचं शरीर काम करतं त्याला ती संधी द्या!''

***

संकलन –
डॉ. प्रमोद ढेरे (निसर्ग उपचार तज्ञ)
पिंपरी-चिंचवड, पुणे.
आरोग्यविषयक व्याख्याते व लेखक
संपर्क – ९२ ७१ ६६९ ६६९

लघु बोधकथा

♦ बिजू मुंगी ♦

बिजू मुंगी नंदू कासवाला आव्हान देत होती. तुझं अवाढव्य शरीर. तू खोल पाण्यात जात असशील. परंतु माझ्या काही कामाची नाही. कासवीनं ते ऐकलं व नम्रपणाने म्हणाली, "वेळ आल्यावर कळेल." एकदा एका माणसानं तळ्याच्या काठावरचं झाड तोडलं. ते पाण्यात पडलं व त्याचबरोबर पाण्यात बिजू मुंगीही पडली. ती गटांगळ्या खावू लागली. कासवानं ते पाहिलं. त्याला दया आली व त्यानं आपल्या पाठीवर बसवून तिला बाहेर काढलं. आता मुंगीला स्वत:च्या बोलण्याचा पश्चाताप होवू लागला होता.

बोध- जीवन जगत असतांना कोणीही कोणाला तुच्छ समजू नये.

झी स्टुडिओज घेऊन येत आहे एक रुबाबदार लव्हस्टोरी!

ज्योतिर्मय साहित्य

नवनवीन विषय, वेगवेगळे आशय आणि प्रेक्षकांच्या बदलत्या आवडी लक्षात घेत झी स्टुडिओज सातत्याने मराठी सिनेसृष्टीत वेगळे प्रयोग सादर करत आहे. आशयघन सामाजिक कथा, कौटुंबिक भावविश्व ते मनोरंजनप्रधान चित्रपटांपर्यंतचा प्रवास करत, आता झी स्टुडिओज प्रेक्षकांसाठी एक स्टायलिश, रुबाबदार लव्हस्टोरी घेऊन येत आहे. 'रुबाब' या आगामी मराठी चित्रपटाचा टीझर नुकताच प्रदर्शित झाला असून, पहिलीच झलक आणि 'तुझ्यासारखी नको तूच पाहिजे' ही टॅगलाईन प्रेक्षकांचे लक्ष वेधून घेत आहे.

टीझरमधून समोर येणारी कथा ही एका डॅशिंग, रुबाबदार नायकाची आणि त्याच्या ड्रीम गर्लची आहे. मात्र ही केवळ गोडगुलाबी प्रेमकहाणी नसून, एक रूबाबदार प्रेमकहाणी आहे. प्रेमासाठी कोणतीही किंमत मोजायला तयार असलेला, स्वतःचे नियम स्वतः ठरवणाऱ्या या नायकाची प्रेमकहाणी सगळ्यांनाच जबरदस्त आवडेल हे नक्की. प्रेमकहाणीला डॅशिंग टच देत भावनांचा समतोल साधणारा हा चित्रपट तरुणाईला नक्कीच आवडेल.

दिग्दर्शक शेखर बापू रणखांबे म्हणतात, " 'रुबाब' हा चित्रपट स्वतःचा ठाम आवाज असलेल्या तरुणाईची कथा आहे. आजच्या पिढीचे प्रेम प्रामाणिक असते मात्र त्यात एक स्वॅग असतो. तोच रुबाब आम्ही या चित्रपटात दाखवण्याचा प्रयत्न केला आहे."

झी स्टुडिओजचे व्यवसाय प्रमुख बवेश जनावलेकर म्हणतात, "मराठी प्रेक्षक सतत नवीन, फ्रेश आणि स्टायलिश आशयाची अपेक्षा ठेवतात. 'रुबाब'मध्ये एक दमदार प्रेमकहाणी आहे, जी आजच्या तरुणाईच्या ॲटिट्यूडशी जोडलेली आहे. 'रुबाब' हा चित्रपट मनोरंजनासोबतच तरुणाईची ऊर्जा आणि भावना मोठ्या पडद्यावर प्रभावीपणे मांडतो. ही केवळ रोमँटिक लव्हस्टोरी नाही, तर प्रेमासाठी उभे राहाण्याची, स्वतःच्या तत्वांवर जगण्याची आणि भावनांना निर्भीडपणे व्यक्त करण्याची गोष्ट आहे."

झी स्टुडिओज प्रस्तुत आणि झणकर फिल्म्स निर्मित 'रुबाब' या चित्रपटाचे लेखन व दिग्दर्शन शेखर बापू रणखांबे यांनी केले असून संजय झणकर आणि गौरी झणकर निर्माते आहेत तर उमेश कुमार बन्सल आणि बवेश जानवलेकर प्रस्तुतकर्ता आहेत. या चित्रपटात संभाजी ससाणे व शितल पाटील प्रमुख भूमिकेत दिसणार आहेत.

येत्या ६ फेब्रुवारीपासून

हा चित्रपट प्रदर्शित होणार आहे.

पिठापुरम

ज्योतिर्मय साहित्य

गयासुर लोकांना दर्शन देण्याचे थांबवेना म्हणून या गयासुराचे, तो भक्त असूनही, अस्तित्व संपविणे गरजेचे झाले. यानुसार देवांनी त्यास त्याच्या देहावर यज्ञ करू देण्याची परवानगी मागितली. हा यज्ञ सात दिवस चालू राहणार होता. पण या काळात त्याला किंचितही हालता येणार नव्हते. यज्ञाच्या शेवटच्या दिवशी रात्री महादेवांनी कुक्कुटाचे म्हणजे कोंबड्याचे रूप घेतले व रात्रीच ते आरवले. आता सकाळ झाली आहे असे समजून गयासुर जागचा हलला व त्याचा यज्ञ पूर्ण झाला नाही.

या रूपक कथेतील गयासुराला आपण इतरास मोक्ष देऊ शकतो हा अहंकारही झाला होता. असा अहंकार अस्तित्वात असताना त्याला मोक्ष देणे, ब्रह्मज्ञान देणे शक्य नसते. म्हणून भगवान विष्णूंनी त्याच्या देहावर पाय ठेवून त्याला स्थिर केले व भगवान शिवानी त्याचा अहंकार लीन झाल्याचे सुचक सकाळ झाली असे भासवून केले.देहावरील यज्ञ म्हणजे आत्मयज्ञाचे प्रतिक आहे.असा यज्ञ सर्वश्रेष्ठ यज्ञ असतो. यात पंचप्राणांच्या आहुती देऊन योगिग्नी पेटवावा लागतो.अशी तप साधना करताना आसन स्थिर असावे लागते.त्यासाठी रजोगुण कमी व्हावा लागतो. भगवान विष्णूंनी त्याचा रजो गुण कमी केला व स्थिर केले. तर भगवान शिवांनी गया सुराचा अहंकार लीन झाल्याचे सूचक व ज्ञानप्राप्ती झाल्याचे सूचक म्हणून पहाट झाली असे सुचीत केले.गया सुराला ब्रह्मज्ञान झाले व तो मुक्त झाला. त्याचे शीर बिहार मधील गयेत तर पाय पिठापुरात आहेत म्हणून या स्थळास पाद गया असे म्हणतात. त्याच्या पायाजवळ एक तीर्थ निर्माण झाले. त्या तीर्थात स्नान केल्याने व त्याचे दर्शन घेतल्याने तसेच तिथे श्राद्ध आदीकर्म केल्याने गृहपिडा, पितृदोष नाहीसे होतात, अशी आख्यायिका आहे. महादेव तिथे पुरुहुतीका मातेच्या शेजारी भैरव रूपाने कुकुटेश्वर स्वामी म्हणून चिरंतन वास करतात.

येथे अनघा लक्ष्मी मंदिर आहे. अनघा ही दत्तात्रेय यांची पत्नी.जसे दत्तात्रेय हे ब्रम्हा विष्णू आणि महेश यांचे एकत्रीत रूप आहे, तसेच माता अनघा या सावित्री,पार्वती व लक्ष्मी चे संयूक्त रूप आहे.कौटुंबीक सामंजस्य,प्रेमवृध्धी यासाठी अनघा मातेची उपासना करतात.

(क्रमशः)

पोरवाल कनिष्ठ महाविद्यालयात स्नेहसंमेलनाचे आयोजन

ज्योतिर्मय साहित्य

शिक्षण प्रसारक मंडळ कामठी द्वारा संचालित सेठ केसरीमल पोरवाल कनिष्ठ महाविद्यालय कामठी येथे हिरक जयंती महोत्सवाच्या निमित्ताने कनिष्ठ महाविद्यालयात स्नेहसंमेलनाचे आयोजन करण्यात आले. पोरवाल महाविद्यालय स्थापन होऊन ६० वर्ष पूर्ण झालेली आहे. पोरवाल महाविद्यालय या वर्षी हिरक जयंती महोत्सव साजरा करत आहे.या कार्यक्रमाचे अध्यक्षस्थानी महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रा. डॉक्टर स्वप्नील दहात,उद्घाटक म्हणून मा . श्री कृपालजी तुमाने आमदार महाराष्ट्र राज्य, प्रमुख पाहुणे मा. श्री अभिजीतजी वंजारी, आमदार महाराष्ट्र राज्य, श्री महेशजी आंधळे वरिष्ठ पोलिस निरीक्षक कामठी उपस्थित होते.या प्रसंगी प्रमुख उपस्थितांमध्ये श्री. अखिलजी पोरवाल उपाध्यक्ष, शिक्षण प्रसारक मंडळ कामठी, श्री अभिमन्यू पोरवाल कोषाध्यक्ष , श्री विजयकुमारजी शर्मा, सचिव

शिक्षण प्रसारक मंडळ कामठी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ स्वप्नील दाहात, मुख्य कार्यकारी अधिकारी डॉ एस. एस. धोंडगे उपप्राचार्य डॉ सुधीर अग्रवाल, डॉ मनीष चक्रवर्ती, प्रा डॉ रेणू तिवारी, पर्यवेक्षक प्रा विश्वनाथ वंजारी मंचावर उपस्थित होते.या पार्श्वभूमीवर कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या प्रांगणात विद्यार्थ्यांच्या कलागुणांना प्रोत्साहन देण्यासाठी स्नेहसंमेलन आयोजित करण्यात आले. तीन दिवस चालणाऱ्या या स्नेहसंमेलनात रांगोळी स्पर्धा ,पोस्टर कॉम्पिटिशन व क्रिकेट स्पर्धा चे आयोजन करण्यात आले. स्नेहसंमेलनाच्या दुसऱ्या दिवशी रंगारंग कार्यक्रम आयोजित करण्यात आले यामध्ये पारंपरिक वेशभूषा स्पर्धा , मुशायरा व कवी संमेलनाचे आयोजन करण्यात आले. पारंपारिक वेशभूषा स्पर्धेत ५६ विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदविला तर मुशायरा व कवी संमेलनात २० विद्यार्थ्यांनी सहभाग म्हणून आपल्या कलागुणांची झलक दाखवून दिली. प्रमुख उद्घाटक म्हणून श्री अभिजित वंजारी व श्री कृपाल तुमाने यांनी महाविद्यालयाने केलेल्या प्रगतीची प्रशंसा करत विद्यार्थ्यांना कौशल्यपूर्ण शिक्षण उपलब्ध करून देण्याचे आवाहन केले.

वरिष्ठ पोलीस निरीक्षक श्री महेश आंधळे यांनी विद्यार्थ्यांना सायबर गुन्ह्यां पासून सावध राहण्याचे आवाहन केले. याप्रसंगी कनिष्ठ महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ. सुधीर अग्रवाल द्वारा लिखित मराठीचा अपकर्ष या पुस्तकाचे प्रकाशन देखील प्रमुख पाहुण्यांच्या हस्ते करण्यात आले. कार्यक्रमाचे संयोजन व आभार प्रदर्शन प्राध्यापक वृंदेश क्षीरसागर यांनी केले. कार्यक्रमाला बहुसंख्य विद्यार्थी व शिक्षक वृंद उपस्थित होते.कार्यक्रमाचे संचालन . प्रा सुषमा वासनिक यांनी केले.

मेरी ख्रिसमस

ज्योतिर्मय साहित्य

भारत हा अनेक धर्म,पंथ,जाती यानी एकत्रपणे नटलेला परिपुर्ण असा संस्कृती

प्रधान देश आहेत. प्रत्येक धर्मातील लोकांची वेगवेगळी संस्कृती,राहणी,भाषा, धर्माबद्दलचे विचार,खानपान,पेहेराव हे सारेच वेगवेगळे असते. त्यातील ख्रिश्चन धर्मातील लोकांचा मुख्य सण,उत्सव म्हणजे ख्रिसमस!हिंदू धर्मात दिवाळी, दसरा, मकरसंक्रांत, पासून ते फाल्गून महिन्यातील होळी पर्यंत अनेक सण, उत्सव साजरे होतात.मुस्लिम धर्मात ईद हा मुख्य सण मोठ्या उत्साहात साजरा होतो,तर शीख लोकांचा बैसाखी, असे असंख्य उत्सव दरवर्षी मोठ्या उत्साहात साजरे होत असतात. इतकेच नाही,तर भारतातील प्रत्येक प्रांतात सुद्धा वेगवेगळे अनेक सण मोठ्या धुमधडक्यात

साजरे होत असतात. तेंव्हा त्यांचे खाणे,कपडे, दागीने सारेच वैविध्यपूर्ण आणि सुंदर असतात. भारतातील विविध राज्यात पोंगल,ओणम, बैसाखी,दुर्गाष्टमी, छठपूजा,बिहु, नवरात्री, गौरी, गणपती असे असंख्य सण साजरे होतात.

पुरणपोळी,खिरी,फराळाचे असे विविध पदार्थ बनवले जातात. आपल्याकडील दिवाळी हा जसा सर्व धर्मीय,प्रांतातून जोशात साजरा होतो,तेंव्हा जसे आकाश दिवे, रोषणाई केली जाते,फटाके उडवले जातात,गोड,तिखट असे अनेक पदार्थ घराघरात बनवले जाऊन आनंदाने आस्वाद घेत मोठ्या उत्साहात साजरा केला जातो,तसाच ख्रिसमस हा सण सुद्धा

ख्रिश्चन धर्माचे लोक त्यांचा सर्वांत मोठा सण असल्यामुळे मोठ्या धुमधडाक्यात साजरा करतात.

ख्रिसमस हा सण २५ डिसेंबर या दिवशी साजरा केला जातो. येशूख्रिस्त हा त्यांचा देव, देवाचे पुत्र मानतात. हा त्यांचा जन्मदिवस असल्याने हा दिवस

सण म्हणून मोठ्या आनंदात साजरा करतात. यादिवशी सर्व लोक घरे स्वच्छ करतात. त्यांना रोषणाई करून, सुशोभीत करतात. उंचावर पांढऱ्या रंगाच्या खास चांदण्या शोभेसाठी आकाशकंदीलासारख्या लाईट, दिवे लावून टांगतात. त्यांची प्रार्थनास्थळं चर्च सुद्धा रोषणाई करून,मेरी जोसेफची जन्म दृश्ये साकारली जाऊन सजवली जातात. मेणबत्त्या, लाईट्स लावले जातात.

घराघरात सुद्धा खास हिरवागार सुरुच्या झाडासारखा दिसणारा ख्रिसमस ट्री त्याला चमचमणाऱ्या चांदण्या, घंटया, बॉल्स, सॉक्ससारखी पिशवी अशा विविध वस्तू लावून सुशोभीत करून ठेवतात. त्याचे लहान मुलांना खूप आकर्षण असते. सर्वजण ते सजवण्यासाठी मोठ्या उत्साहाने सहभागी होतात.

दुसरे सर्वांत मोठे मुलांचे आकर्षण म्हणजे सांताक्लॉज! हा येशुख्रिस्ताचा पिता म्हणजेच लहान मुलांचा आजोबा मानले जाते. याला मोठी फेसाळ दुधासारखी पांढरीशुभ्र दाढी,मिश्या केस असतात. लाल रंगाची मोठी त्रिकोणी टोपी,आणि लाल रंगाचे ढगळे कपडे घातलेले असतात

पायात बूट असतात.हसतमुख चेहऱ्याच्या या सांताक्लॉजने पाठीवर भलीमोठी लाल

रंगाची पोतडी,गाठोडे घेतलेले असते. त्यात अनेक भेटवस्तू लहानमुलांसाठी तो घेऊन आलेला असतो. तो आकाशातून रेनडिअर म्हणजेच उडणार्या हरिणाच्या गाडीतून येत असतो असे म्हणतात. शहाण्यासारख्या वागणाऱ्या मुलांना तो छान छान भेटवस्तू देतो,चॉकलेट्स,केक, खेळणी खाऊ देतो असे म्हटले जाते. त्यामुळे लहानमुले छान वागून त्याची आतुरतेने वाट पहात असतात.हा सांता म्हणजे त्याचे आई,बाबा किंवा आजी,आजोबाच असतात हे त्या निरागस बालवयात त्यांना समजत नसते. म्हणूनच म्हणतात ना, लहानपण दे गा देवा!

छोटेच काय,पण आता तर मोठ्यांना पण हा सांता छान छान गिफ्ट्स देत असतो बरंका! हल्ली अनेक ऑफिसेस, कंपन्या

मधून सिक्रेट सांता ही थीम ठेवून ख्रिसमस सेलेब्रेशन केले जाते. त्यात सर्वजण एकमेकांना काहीतरी गिफ्ट देत असतात. पण ते सिक्रेट असते. म्हणजे कोणाला द्यायचे आहे हे चिट्ठी काढून ज्याला द्यायचे आहे त्याचे नावं समजते, म्हणजे त्याला जे आवडेल अशी आणि आणणाऱ्याला सुचेल,परवडेल अशी वस्तू चिठ्ठीत ज्याचे नावं आहे त्याला व्यवस्थित

पॅक करून तो आणून ठेवतो.पण ते गिफ्ट घेणाऱ्याला त्या देणाऱ्या सांटाचे नावं समजत नाही,म्हणून त्याला सिक्रेटसांता

म्हणतात. ही कल्पनाच किती भारी आहे ना? उत्सुकता असते,आपल्याला गिफ्ट काय आणि कोणता सांता देईल?

सौ. स्नेहा मुसरीफ
पुणे

त्यासाठी मध्यभागी मोठे ख्रिसमस ट्री ठेवून त्याला सुरेख सजवतात,रंगीबेरंगी लाईटस, लावतात. गाणी,डान्स करतात

चॉकलेट्स ,कुकिज,तसेंच केक, आणि अनेक खाद्यपदार्थ खाण्यासाठी ठेवतात. एकूणच हा दिवस सर्वजण आरामात, आनंदात एन्जॉय करतात.

त्यादिवशी घराघरात विविध प्रकारचे केक्स,प्लम केक्स,स्वीट, फज,कुकीज असेअनेक पदार्थ बनवतात.एकमेकाना भेटून भेटवस्तू ,केक्स,कुकीज, चॉकलेट्स देतात. जिंगलबेल.. गाणे आनंदात म्हणतात.घंटांच्या आवाजासह एका घोड्याच्या स्लेजमधील आनंद असा आहे, ज्यात घोड्यांच्या लगामावरील घंटांचा आवाज आणि बर्फाळ प्रदेशातून स्लेजमधून प्रवास करण्याचा आनंद व्यक्त केला आहे. हे गाणे हिवाळ्यातील स्लेज राईडमधील आनंद आणि उत्साहाबद्दल आहे. हे या दिवशी लहान,मोठे सारेजणच

एका सुंदर लयीत आनंदाने म्हणतात.

चर्च मध्ये जाऊन प्रार्थना करतात. मेरी ख्रिसमस म्हणजेच हा ख्रिसमस तुम्हाला आनंदात जावो! असे म्हणत एकमेकांना शुभेच्छा देतात. एकूनच हा ख्रिसमस सण मोठ्या आनंदात साजरा करतात. भारतातसुद्धा सर्वत्र विशेषतः गोवा, मुंबई येथे तरी खूपच मोठ्या प्रमाणात साजरा केला जातो.

प्रत्येक संस्कृतीचे वेगळेच खास वैशिष्ट्य, वेगळेपण असते. जसे हिंदू धर्मात पायातील वहाणा काढुन,पाय स्वच्छ धुवून

मगच मंदिरात, घरात प्रवेश केला जातो, दिवे लावून आजूबाजूचा परिसर उजळला जातो,त्यामुळे ते विझवत नाहीत. तसेंच ख्रिश्चन धर्मात अनवाणी पायानी चालणे अशुभ मानले जाते. घरातच नाही,तर चर्चमध्ये सुद्धा ते बुट घालूनच जातात. हिंदूत पांढरे कपडे काही खास प्रसंगातच घातले जातात,पण या धर्मात त्यांचा धर्मगुरू पोप याच्या पासून सर्वजणच आनंदाच्या,मंगल दिवशी पांढरे कपडे घालतात.केकवर ठेवलेली मेणबत्ती विझवतात आणि मग केक कापतात. हिंदू धर्मात दिवे लावून औक्षण करतात.अशा प्रत्येक धर्मातील पद्धती,प्रथा यात खूप फरक आहेत. सगळेजण मिळून मिसळून हे सण मोठ्या आनंदात,उत्साहात साजरे करतात. सर्व सण,उत्सवांच्या प्रमाणेच ख्रिसमस हा सण सुद्धा एकमेकाना भेटून प्रेम,माया वाढवून ,एकमेकांना भेटवस्तू देऊन,आनंद घेण्याचा सण आहे.

" मेरी ख्रिसमस "

साहित्यिक मित्रांनो,
आता लिहा बिनधास्त कारण आता तुमच्या साहित्याला प्रकाशित करण्यासाठी आले आहे एक भव्य व्यासपीठ
ज्योतिर्मय
साहित्याचे विद्यापीठ
"ज्योतिर्मय" साहित्याचे विद्यापीठ.
साहित्यावरील प्रत्येक घटना, कथा, कविता, लेख, परीक्षण, पुरस्कार, संमेलन प्रत्येकाची नोंद आम्ही घेणार, मग विचार कसला करता!
हो जाओ शुरु....
या व्यासपीठावर तुमचे सर्वांचे स्वागत आहे.
- संजय व्यापारी, संपादक 7743918559
ज्योतिर्मय-साहित्याचे विद्यापीठ

खास नगरपालिका/नगर पंचायत निवडणुकीसाठी तयार केलेल्या वेगळ्या शैलीतील उत्साही व "आकर्षक प्रचार गीतांसाठी"
तालुका व जिल्हा पातळीवर स्मार्ट डायनॅमिक व होतकरू मार्केटिंग पार्टनर्स पाहिजे आहेत
"कमिशन बेसिसवर लगेचच कमाईची सुवर्णसंधी"
संपर्क :9175669278

ऑनलाईन औषधोपचार

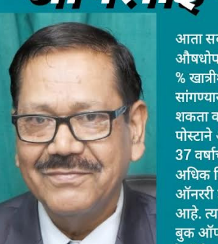

आता सर्वकाही झाले आहे ऑनलाईन मग आजारपणात पण घरबसल्या औषधोपचार घ्या, कुठेही जाण्याची गरज नाही, वेळ व पैसा वाचवा 100 % खात्रीशीर इलाज, गुप्तरोग, शारीरिक थकवा, बऱ्याच गोष्टी कोणालाही सांगण्यास लाज वाटते अशा वेळेस फक्त फोनवर तुम्ही तुमचा आजार सांगू शकता व त्यावर आयुर्वेदिक पद्धतीने हमाखास उपाय केला जाईल, पोस्टाने औषधं पाठविल्या जातील, प्रसिद्ध आयुर्वेदाचार्य डॉ. शेख ए एच, 37 वर्षाचा अनुभव, 200 पेक्षा अधिक पुरस्कार प्राप्त, 2 लाखांपेक्षा अधिक विविध लैंगिक समस्यग्रस्त रुग्णांवर यशस्वी उपचार, आतापर्यंत ५ ऑनररी डॉक्टरेटच्या पदव्या देऊन विविध संस्थांनी त्यांना सन्मानित केलेले आहे. त्यांच्या या कार्याची नोंद लंडन बुक ऑफ वर्ल्ड रेकॉर्ड, ओयासिक बुक ऑफ वर्ल्ड रेकॉर्ड, एशियन बुक ऑफ वर्ल्ड रेकॉर्ड, हुज-हू-इन एशिया रेकॉर्डस् मध्ये विक्रमी नोंद झालेली आहे. सेक्स विषयक कोणताही प्रॉब्लेम असो फक्त एकदा फोन करा व मार्गदर्शन घ्या. व तुमचे प्रश्न सोडवा.
Dr Shaikh A H - 98606 99906

सुजाण/सजग ग्राहक व्हा....

ज्योतिर्मय साहित्य

कस्टमर ईज किंग (ग्राहक राजा आहे.), किंवा कस्टमर ईज गॉड (ग्राहक देव आहे) अशी विशेषण ग्राहकाला लावली जातात.आणि दुसरीकडे अनेक प्रलोभन दाखवून ग्राहकांना आपल्या मालाचे, वस्तूंच्या खपासाठी आकर्षित केले जाते, आणि जाळ्यात ओढले जाते. आणि बऱ्याचदा अशा प्रलोभनांना ग्राहक बळी पडतो. त्यातच त्याची फसवणूक केली जाते. पॅन्ट वर शर्ट मिळणार अगदी फुकट. साडीवर साडी मिळणार अगदी फुकट. बाय वन गेट वन, एक वस्तू खरेदी केली तर एक फुकट, तर कधी विशिष्ट रकमेचा माल खरेदी केला तर कुपन मिळेल, त्याची सोडत निघणार त्यात हमखास बक्षिस मिळणारच. सोने खरेदीवर चांदीचे नाणे, किंवा गिफ्ट मिळणार, फ्लॅंट खरेदीवर टू व्हीलर मिळवा, अश्या जाहिराती मोठ्या प्रमाणावर केल्या जातात आणि त्यालाच तुम्ही आम्ही भुलतो, आणि फसवणूक होते.

आज आपण बाजारपेठेत नजर टाकली तर जिकडे तिकडे आपल्याला मालाच्या जाहिरातीच जाहिराती बघायला मिळतात. कुठे मोठ्या प्रमाणावर अनेक वस्तूंचा सेल लागलेला असतो आणि त्यासोबत बक्षिसेही दिली जातात. एकूणच सध्याचा काळ हा स्पर्धेचा आहे, तसा जाहिरातीचाही आहे. जो तोआपला उत्पादित माल बाजार पेठेत कसा जास्त विक्री होईल या प्रयत्नात असतो. वर्तमानपत्राची बरीच पाने जाहिरातीने व्यापलेली असतात.

ग्राहक दिन साजरा करण्या मागचा उद्देश बघितला तर ग्राहकाची फसवणूक होवू नये, सेवा पुरवताना हलगर्जीपणा होवू नये म्हणून ग्राहकाला ग्राहक कायद्याची माहीती करुन द्यावी हाच मुळ उद्देश आहे.

१९६० मध्ये अमेरिकेत अध्यक्षीय निवडणुकीत ग्राहक चळवळीचा मुद्दा उपस्थित झाला होता. अध्यक्ष केनेडी यांनी ग्राहकांच्या प्रश्नावर विचार करण्यासाठी एक व्यासपीठ तयार केल. जागतिक पातळीवर पाठपुरावा केला गेला,त्याला युनेस्को कडून मान्यता मिळाली.आणि तदनंतर दरवर्षी १५ मार्च हा दिवस, ‘‘जागतिक ग्राहक दिन‘‘ म्हणून साजरा करण्याची प्रथा आहे.सर्वत्र तो साजरा केला जातो.

आपल्या देशात २४ डिसेंबर १९८६ मध्ये राष्ट्रपतींनी ग्राहक हक्क संरक्षण कायद्याला मंजुरी दिली. तेव्हा पासून ग्राहक संरक्षण कायदा अस्तित्वात आला. व २४ डिसेंबर हा राष्ट्रीय ग्राहक दिन म्हणून साजरा करण्यात येतो.

ग्राहक संरक्षण कायद्याने ग्राहकास सहा प्रकारचे हक्क प्राप्त झाले आहेत.प्रत्येक ग्राहकास आपले हक्क माहीत असतील तर त्याची फसवणूक होणार नाही.

काय आहे हे हक्क?

१) सुरक्षेचा हक्कः- एखादी वस्तू खरेदी करतो,तेव्हा त्या वस्तूच्या सुरक्षिततेची हमी उत्पादकानी घेणे आवश्यक असते.जसे फ्रीज. टीव्ही वॉंशिंग मशिन, मोटर बाईक, कार, फ्लॅट, कुठल्याही वस्तू.

२) माहितीचा हक्क - आपण खरेदी करत असलेल्या वस्तूंच्या गुणवत्ते बद्दल माहिती विक्रेत्याने ग्राहकांना देणे बंधनकारक आहे. त्यात फसवणूक करु नये.

३) निवड करण्याचा हक्क - विक्रेता एकाच प्रकारचे उत्पादन, वा ब्रॅन्डचा आग्रह करु शकत नाही. निवडीचा अधिकार ग्राहकांना आहे.

४) म्हणणं मांडण्याचा हक्क : ग्राहकाला आपली फसवणूक झाली वाटत असेल तर आपले म्हणणे,योग्य न्यायासाठी मांडण्याचा हक्क आहे.

५) तक्रार करण्याचा, तसेच तिचे निवारण्यासाठीचा हक्कः- फसवणूक झाली असेल तर, न्यायासाठी तक्रार निवारण करुन घेण्यासाठी ग्राहक मंच, राज्य ग्राहक परिषदेत जाण्याचा हक्क आहे.

६) ग्राहकांचे हक्का विषयी शिक्षणाचा अधिकार. हक्क - ग्राहकांना हक्क कर्तव्ये माहिती नसल्यामुळे बाजारपेठेत फसवणूक होते,ते समजण्यासाठी स्वयंसेवी संस्था, शासनाचे कडून जागो ग्राहक जागो सारखे उपक्रमा द्वारे प्रबोधन केले जाते.

सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयानुसार वैद्यकीय सेवा या ‘‘सेवेच्या‘‘ व्याख्येत येतात आणि डॉक्टरांना ग्राहक संरक्षण कायद्यांतर्गत जबाबदार धरले जाऊ शकते.

सुधारित ग्राहक संरक्षण विधेयक ३० जुलै २०१९ लोकसभेत व सहा ऑगस्ट २०१९ राज्यसभेत मंजूर झाले.

९ ऑगस्ट रोजी राष्ट्रपतींची सही झाल्यावर २० जुलै रोजी ते लागू झाले, आता जिल्हा आयोग व राज्य आयोग अशी रचना आहे. जिल्ह्यात एक कोटी पर्यंत, राज्य दहा कोटी पर्यंत, व त्यावरील केंद्रीय आयोगाकडे दावे असतील. नवीन कायद्यात ऑनलाइन व टेलीशॉपिंग कंपन्यांचा समावेश आहे. खाद्यपदार्थ व पेय यात भेसळ असल्यास तुरुंगवास दंडाची तरतूद आहे. तक्रार कुठेही दाखल करता येते. दिशाभूल करणाऱ्या चुकीच्या जाहिराती देणारे आणि प्रसारीत करणाऱ्यांना दंड करण्याचा आयोगाला अधिकार आहे. दोन वर्षे तुरुंगवास व पन्नास लाख दंडाची तरतूद आहे.

ग्राहकांची फसवणूक झाली असेल तर त्याला न्याय हा मिळतोच, पण आपल्या हक्का सोबतच काही कर्तव्ये आहेत याची जाणीव सुद्धा ग्राहकांनी ठेवायला हवी.

काय आहे ती कर्तव्ये आणि जबाबदाऱ्या?

कर्तव्ये आणि जबाबदारी

बाजारपेठेत एका उत्पादनासाठी अनेक उत्पादक असतात.त्यात स्पर्धा ही असणारच. फसव्या जाहिरातीला ग्राहकाने बळी पडू नये.

बऱ्याचदा धमाका सेल ऑनलाईन खरेदीवर असतात,सणवारालाही डिस्काउंट सेल असतात,अशा वेळी न खपलेला,किंवा काही दोष असलेला माल असू शकतो.सावधपणे खरेदी करावी.

खरेदी करतांना मालाचे बिल आवश्यक आहे.बिलाचा आग्रह धरावा.न दिल्यास विक्रेत्याची तक्रार करावी.कारण माल दोषयुक्त असेल तर बिलाशिवाय आपण काहीच करु शकत नाही.

एम.आर.पी.(मॅक्झीमम रिटेल प्राईज) पेक्षा जास्त किंमत देऊ नका.खरेदी करतांना ती बघा.

वस्तूंची मुदत तपासा. (एक्सपायरी डेट) ती संपली असेल तर वस्तू नाकारावी.अशा वस्तूचा वापर हानिकारक ठरु शकतो.

पेट्रोल भरतांना मीटरवर शून्या कडे लक्ष द्या.शुध्दते विषयी शंका असल्यास पुरवठा निरीक्षक,तहसीलदार यांचेकडे तक्रार करा.

सोने खरेदी वेळी हॉलमार्क कडे लक्ष द्या.

ऑनलाईन खाद्य पदार्थ मागवताना योग्य काळजी घ्या.पदार्थ खराब आढळून आल्यास ताबडतोब तक्रार करावी.

ग्राहकांना योग्य तो न्याय

मिळावा म्हणून जिल्हा पातळीवर जिल्हा ग्राहकआयोग व राज्य पातळीवर राज्य ग्राहक आयोग कार्यरत आहेत.विनाशुल्क आपण तक्रार दाखल करु शकतो. केंन्द्रात राष्ट्रीय ग्राहक आयोग आहे. तर राज्यातील दुर्गम भागात ग्राहक उपाययोजनांसाठी ग्राहक कल्याण सल्लागार समिती आहे. याव्यतिरिक्त जागो ग्राहक जागो व कंझुमर क्लब आहेत.

गावपातळीवर ग्राहकांसाठी ग्राहक सेवा संस्था, ग्राहक पंचायत, प्रवासी संघ, कार्यान्वित आहेत. ग्राहकांवर अन्याय होऊ नये म्हणून त्या कार्य करतात.प्रत्येक जिल्ह्यात जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली जिल्हा ग्राहक तक्रार निवारण समिती आहे.या समितीत विविध विभागातील सदस्यांची निवड केली जाते. शासकिय सदस्य + अशासकिय सदस्य असतात.

काही वर्षांपासून शासनात ग्राहक संरक्षण विभागाची निर्मिती केली आहे. त्यासाठी स्वतंत्रपणे मंत्र्याची नेमणूक केली जाते.

शहरी, ग्रामीण भागात ग्राहकाचे हक्का रक्षण होणे त्याला न्याय मिळवून देण्यासाठी व्यवस्था असली तरी

ग्राहकास खूप काळ न्यायासाठी ताटकळत बसावे लागते.अनेक ठिकाणी जिल्हा ग्रा.मंचावर अध्यक्ष नसतात.त्यांच्या नेमणूका लवकर होत नाही, तर कधी मंचाचे सदस्य नसतात.नव्वद दिवसांत न्याय मिळण्याचा हेतू साध्य होत नाही. शासनाचे दुर्लक्षच म्हणावे लागेल.

ग्राहकांच्या वाढत्या फसवणूकिचे प्रकाराला आळा बसावा म्हणून केंन्द्र सरकारने ‘‘जागो ग्राहक जागो‘‘ अभियान सुरु केले आहे. बँका, सार्वजनिक वितरण, वीज,बांधकाम, अन्नौषध, पर्यटन, पोस्ट,अशा विविध प्रकारच्या खात्याच्या तक्रारी ह्या अभियानाच्या हेल्पलाइन (मदत सेवा प्रणाली) वर ग्राहक करु शकतो.

जागतिक ग्राहक दिन, राष्ट्रीय ग्राहक दिनाचे शासकिय पातळीवरून आयोजन केले जाते.त्यात औपचारिकता असते.काहीच ठिकाणचे अपवाद सोडले तर बहुतांशी उदासीनता असते. कार्यक्रमा संबंधित प्रसार, प्रचार व्हावा तो होत नाही.ठरावीकच लोकांना पत्रिका वाटून कार्यक्रम होतात. ज्यांना पत्रिका जातात ते कोणिही कार्यक्रमात नसतात.ही सत्यता आहे. कार्यक्रमास ग्राहकांची उपस्थितीचा अभाव असतो. बऱ्याचदा तहसीलदार कार्यालयातील कर्मचारी, वेंडर, स्वस्तधान्य दुकानदार हेच उपस्थित असतात. दहापंधरा लोकांच्या उपस्थितीत कार्यक्रम उरकून घेतला जातो. फोटो प्रसिद्ध होतात. आत्मियतेने आयोजन अपेक्षित आहे ते केले जात नाही.

वास्तविक अशा कार्यक्रमात, वेगवेगळ्या खात्याचे अधिकारी, गॅस एजन्सी, वजनमापांबाबत अधिकारी उपस्थिती हवी. ग्राहकांना ग्राहक संरक्षण कायदा समजवून सांगायला हवा ते होत नाही. कार्यक्रमात ग्राहकांची उपस्थिती वाढणे साठी प्रयत्न होत नाही.सालाबाद प्रमाणे कार्यक्रम साजरा करुन, वर्तमानपत्रात वृत्त प्रसिद्ध होते.यापलीकडे काही साध्य होत नाही. ते आपण दरवर्षी पहातोच. कार्यक्रम त्यांच्या पद्धतीने साजरे होतात. वर्तमानपत्रात प्रसिद्धी मिळते, त्यावर प्रतिक्रिया येतात, जैसे थे सुधारणा मात्र नाही.

शासनाने या बाबतीत योग्य ती दखल घेणे आवश्यक आहे. व त्यात सुधारणा घडवून आणायला हवी हे मात्र नक्कीच.

शेवटी एकच म्हणावे लागेल. कायद्याने ग्राहकांना हक्क, अधिकार दिले आहेत.ग्राहक म्हणून त्याचा कसा वापर करायचा ते आपणच ठरवायचे आहे.कारण...ग्राहक शक्ति + न्याय शक्ति + दंड शक्ती = शोषण मुक्ती हेच समीकरण आहे.न्याय मिळवण्यासाठी न घाबरता तक्रार करायलाच हवी.

ग्राहकाने त्यास दिलेल्या हक्काचा योग्य वापर करुन, आपली कर्तव्ये लक्षात ठेवून बाजारपेठेत जागृत राहून खरेदी करणेही अपेक्षित आहे, जेणे करुन तो फसवणुकीतून वाचू शकेल.

थोडक्यात राष्ट्रीय ग्राहक दिन, जागतिक ग्राहक दिन केवळ औपचारिकरित्या साजरे करून चालणार नाही, तर व्यापक प्रमाणावर ग्राहकचळवळ उभी राहाणे आवश्यक आहे.

***

राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघः भारतीय राष्ट्रजीवनातील एक प्रभावी आणि लोकोपयोगी शक्ती

ज्योतिर्मय साहित्य

(मागील अंकावरून)

सन १९४९ मध्ये स्थापन झालेली अखिल भारतीय विद्यार्थी परिषद () ही देशातील सर्वांत मोठी विद्यार्थी संघटना मानली जाते. ही संघटना शैक्षणिक धोरणांवर विचारमंथन करणे, विद्यार्थ्यांचे प्रश्न सोडवणे, स्पर्धा परीक्षांचे मार्गदर्शन, ग्रामीण भागातील शिक्षणविकास तसेच पर्यावरण संरक्षणासंबंधी विविध अभियान राबविणे यामध्ये सक्रिय आहे. आज देशभरातील हजारो महाविद्यालयांमध्ये कार्यरत असून, अनेक राष्ट्रीय स्तरावरील नेते या संघटनेतूनच घडले आहेत.

देशाच्या भावी पिढीत राष्ट्रीय विचार, नेतृत्वगुण आणि सामाजिक जबाबदारी विकसित करणे हे या संस्थेचे मुख्य उद्दिष्ट आहे. तसेच सन १९५२ मध्ये स्थापन झालेली वनवासी कल्याण आश्रम ही संस्था आदिवासी समाजाच्या सर्वांगीण विकासासाठी कार्य करते. गेल्या सात दशकांपासून ही संस्था आदिवासी भागांतील शिक्षण, आरोग्यसेवा, शेतीविषयक मार्गदर्शन आणि सांस्कृतिक पुनरुत्थान या क्षेत्रांत उल्लेखनीय योगदान देत आहे. या प्रयत्नांमुळे आज हजारो आदिवासी युवक समाजाच्या मुख्य प्रवाहात सहभागी झाले आहेत. तर सन १९५५ मध्ये स्थापन झालेला भारतीय मजूर संघ () हा भारतातील सर्वांत मोठा कामगार संघ आहे. या संघटनेचे तत्त्वज्ञान पाश्चिमात्य वर्गसंघर्षाच्या संकल्पनेवर आधारित नसून, सहकार्य, समन्वय आणि परस्पर आदर या भारतीय दृष्टिकोनावर आधारित आहे. कामगारांचे हक्क, सामाजिक सुरक्षा, न्याय्य वेतन आणि औद्योगिक शांतता प्रस्थापित करण्यासाठी ने महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावली आहे. त्यानंतर सन १९६४ मध्ये स्थापन झालेली विश्व हिंदू परिषद () ही संघाच्या सांस्कृतिक प्रेरणेवर आधारित संस्था आहे. सर्व हिंदूंमध्ये एकात्मता निर्माण करणे आणि भारतीय संस्कृतीचे संरक्षण करणे हे तिचे प्रमुख ध्येय आहे. या संस्थेने धर्मशिक्षण, मंदिरसंवर्धन, गोसंरक्षण तसेच सामाजिक समरसतेसाठी देशभरात अनेक अभियान यशस्वीपणे राबविली आहेत. तर सन १९७९ मध्ये सुरू झालेली सेवा भारती ही संघप्रेरित सर्वांत मोठी सेवाभावी संस्था आहे. ‘मनुष्यसेवा म्हणजेच ईश्वरसेवा’ या तत्त्वावर कार्य करणारी ही संस्था देशभरात मोफत आरोग्य केंद्रे, अनाथालये, बालविकास केंद्रे, शिक्षणापासून वंचित मुलांसाठी शाळा तसेच महिलांसाठी कौशल्यविकास केंद्रे चालविते. भूकंप, पूर, चक्रीवादळ यांसारख्या नैसर्गिक आपत्तींमध्ये सेवा भारती व संघ स्वयंसेवक तात्काळ मदतीसाठी पुढे येतात. घाने फक्त एवढ्यावरच न थांबता परदेशात राहणाऱ्या भारतीयांशी सांस्कृतिक नाळ टिकवण्यासाठी हिंदू स्वयंसेवक संघ () ची स्थापना केली आहे. ही संस्था आज ४० पेक्षा अधिक देशांमध्ये कार्यरत असून भारतीय संस्कृती, मूल्ये आणि एकात्मतेचा संदेश जागतिक स्तरावर पोहोचवत आहे. तसेच सन १९८० मध्ये स्थापन झालेला भारतीय जनता पक्ष () हा संघाच्या राष्ट्रवादी विचारसरणीशी वैचारिकदृष्ट्या जवळचा संबंध राखतो. जरी संघ थेट राजकारणात सहभागी होत नसला, तरी राष्ट्रनिष्ठा, शिस्त आणि समाजसेवेचा प्रभाव भाजपाच्या धोरणांमध्ये दिसून येतो. अटलबिहारी वाजपेयी, लालकृष्ण अडवाणी आणि नरेंद्र मोदी यांसारखे अनेक राष्ट्रीय नेते संघाच्या विचारपद्धतीतूनच घडले आहेत. संघाच्या विविध उपक्रमांच्या केंद्रस्थानी सर्व धर्म आणि सर्व समाज एकत्र राहावा ही भावना आहे. जातिभेद, अस्पृश्यता आणि सामाजिक विषमता दूर करण्यासाठी संघाने अनेक समरसता अभियान राबविली आहेत. तर ग्रामविकासाच्या क्षेत्रात ‘‘एक गाव आदर्श गाव’’ ही संकल्पना रुजवत ग्रामसभांमधून वेळोवेळी स्वावलंबनाचा आणि एकतेचा संदेश दिला आहे. एकूणच, संघाचे समाजसेवा व राष्ट्रनिर्माणातील योगदान केवळ संघटनात्मक स्वरूपाचे नसून ते मानवतेच्या मूल्यांवर आधारित आहे. शिक्षण, आरोग्य, संस्कार, ग्रामविकास आणि सांस्कृतिक पुनरुत्थान या सर्व क्षेत्रांत संघाने आपले ठसे उमटवलेते आहेत. संघाचे स्वयंसेवक हे निःस्वार्थ सेवा, शिस्त आणि राष्ट्रभक्ती या तत्त्वांचे जिवंत प्रतीक आहेत. अलीकडे काही राजकीय पक्ष आपले राजकीय भवितव्य धोक्यात पाहून आणि स्थानिक स्वराज्य संस्था निवडणुकांमध्ये आपले राजकीय अस्तित्व टिकवण्यासाठी संघावर सातत्याने टीका करत असतात, अशी टीका संघासाठी काही नवीन नाही. संघ कधीही अशा टीकांना भिक घालत नाही. हेच लोकं संघाची रचना, कार्यपद्धती आणि कायदेशीर ओळख याबाबत अनेकदा प्रश्न उपस्थित करतात. संघ ही भारतातील सर्वांत मोठी स्वयंसेवी संघटना जरी असली तरी तिची नोंदणी नसल्यामुळे

काहीजण तिला ‘बेकायदेशीर’ किंवा ‘अप्रमाणित’ संघटना ठरविण्याचा प्रयत्न करतात. परंतु हे आकलन ‘तथ्य आणि कायद्याच्या’ दृष्टीने चुकीचे आहे. राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाची स्थापना २७ सप्टेंबर १९२५ रोजी डॉ. केशवराव बलिराम हेडगेवार यांनी नागपूर येथे केली.

त्या काळात भारत ब्रिटिशांच्या अधिपत्याखाली होता आणि भारतीय नागरिकांना स्वतंत्रपणे संस्था स्थापन करण्याची कायदेशीर मुभा मर्यादित होती. विशेषतः देशभक्तीपर किंवा स्वातंत्र्यप्रेरित संस्था असल्यास ब्रिटिश सत्ताधाऱ्यांकडून त्यांच्यावर त्वरित बंदी घालण्यात येत असे. याच कारणामुळे संघाची नोंदणी त्या काळी करण्यात आली नाही. संघाची संघटनात्मक रचना तोंडी परंपरेवर आणि स्वयंसेवकांच्या निष्ठेवर आधारित होती, कोणतेही औपचारिक सदस्यत्व, फी किंवा सरकारी मान्यता घेण्याची आवश्यकता तेव्हा नव्हती. १९४७ नंतर भारतात लोकशाही राज्यघटना लागू झाली आणि संघटन स्थापनेचा अधिकार हा भारतीय नागरिकांचा मूलभूत अधिकार ठरला (संविधान कलम १९(१) ()). या कलमानुसार, नागरिकांना कोणत्याही संस्थेची नोंदणी करणे बाध्यकारी () नसून पर्यायी () आहे. म्हणूनच अनेक सामाजिक, धार्मिक आणि शैक्षणिक संस्था जसे की काही धार्मिक मठ, सेवा संस्था किंवा सांस्कृतिक गट आजही नोंदणी शिवाय कार्यरत आहेत. राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघही याच गटात मोडतो आणि त्याला भारतीय कायद्यानुसार ‘‘ ()’’ हा कायदेशीर दर्जा प्राप्त आहे. हा दर्जा करसंबंधी आणि कायदेशीर व्यवहारांसाठी मान्य आहे, ज्यामुळे संघावर बेकायदेशीर संस्था असा ठपका लावणेते चुकीचे ठरते. भारताच्या संविधानात नोंदणी शिवाय संघटन स्थापनेचा अधिकार दिलेला असल्यामुळे संघाचे अस्तित्व पूर्णपणे कायदेशीर आहे. संघ आपल्या कार्यातते कायदेशीर पारदर्शकता, नैतिक जबाबदारी आणि सामाजिक उत्तरदायित्व या तीन तत्वांवर ठाम आहे. म्हणूनच, नोंदणी नसतानाही संघ आज देशातील सर्वाधिक विश्वसनीय आणि प्रभावशाली लोकसेवी संस्था म्हणून ओळखला जातो. ‘संघ हे व्यक्तींचे नव्हे, तर मूल्यांचे संघटन आहे आणि मूल्यांना नोंदणीची गरज नसते.’ संघाच्या कायदेशीर अस्तित्वावर भारतातील न्यायालयांनीही विविध प्रसंगी आपली भूमिका स्पष्ट केली आहे. १९४८ मध्ये महात्मा गांधींच्या हत्येनंतर संघावर तात्पुरती बंदी घालण्यात आली होती. परंतु, १९४९ मध्ये भारत सरकारने ती बंदी उठवताना स्पष्टपणे म्हटले होते की ‘‘राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाविरुद्ध कोणतेही गुन्हेगारी पुरावे आढळले नाहीत’’ त्यामुळे गांधी हत्येचा जो आरोप संघावर लावला गेला होता तो तत्कालीन सरकार द्वारेच खोडल्या गेला. त्यानंतर १९७५ च्या आणीबाणीतही संघावर बंदी घालण्यात आली होती, परंतु १९७७ मध्ये सर्वोच्च न्यायालयाने संघाची कायदेशीरता अबाधित असल्याचे स्पष्ट केले. याशिवाय, १९८० व १९९३ मधील विविध न्यायालयीन निर्णयांत संघाचा ‘स्वयंसेवी आणि गैरराजकीय सामाजिक संघटन म्हणून वैध दर्जा’ मान्य करण्यात आला आहे.

प्रा. कौशिक म. हरणे
नूतन महाराष्ट्र एस्टिट्यूट ऑफ इंजिनियरिंग अँड टेक्नॉलॉजी, पुणे
मो.क्र: ९६७३१७५१९७

१९४८ मधे महात्मा गांधींच्या हत्येनंतर, १९७५ मधे इंदिरा गांधींच्या आणीबाणीच्या काळात आणि १९९२ मधे अयोध्या घटनेनंतर तत्कालिन कॉंग्रेस सरकारला ठोस पुरावे देता आले नाहीत, आणि त्याच मुळे प्रत्येक वेळी संघावर घातलेली बंदी न्यायालयांनी उठवली. ‘रमाशंकर रघुवंशी विरुद्ध मध्यप्रदेश सरकार (१९८३ ३७४)’ या प्रकरणात सर्वोच्च न्यायालयाने स्पष्ट नमूद केले होते की ‘‘राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघ ही संस्था बेकायदेशीर नाही आणि तिचे कार्य पूर्णपणे कायदेशीर आहे.’’ त्यामुळे संघावर लावलेले हे आरोप निव्वळ राजकीय स्वरूपाचे असून त्यात कधीही तथ्य नव्हते.

संघाचे संपूर्ण कार्य कोणत्याही सरकारी अनुदानावर, उद्योगपतींच्या प्रायोजकत्वावर किंवा परदेशी संस्थांच्या सहाय्यावर आधारित नसते. संघाची आर्थिक घडी ही पूर्णतः स्वावलंबन, पारदर्शकता आणि सेवाभाव या तत्त्वांवर उभी आहे. दरवर्षी गुरुपौर्णिमेच्या दिवशी प्रत्येक स्वयंसेवक संघाला स्वेच्छेने ‘गुरुदक्षिणा’ अर्पण करतो. ही केवळ आर्थिक देणगी नसून निष्ठा, समर्पण आणि कृतज्ञतेचे प्रतीक आहे. संघात कोणत्याही व्यक्तीकडून जबरदस्तीने निधी गोळा केला जात नाही. प्रत्येक स्वयंसेवक आपली आर्थिक क्षमता, भावना आणि सेवाभाव यानुसार रक्कम अर्पण करतो. या परंपरेतून स्वयंसेवकांचा संघाशी आत्मीय संबंध आणि उत्तरदायित्वाची भावना अधिक दृढ होते. ही गुरुदक्षिणा म्हणजे ‘स्वयंसेवकाचा धन, मन आणि श्रम यांचा साक्षेपाने केलेला अर्पणभाव’ असतो. संघाचे सर्व आर्थिक व्यवहार पूर्णतः पारदर्शक पद्धतीने केले जातात. संघाकडे स्वतःचे अधिकृत बँक खाते आहेत, आणि सर्व देणग्या बँकिंग चॅनेलद्वारे स्वीकारल्या जातात. संघाच्या वित्तीय व्यवस्थापनाची काही प्रमुख वैशिष्ट्ये म्हणजे संघाने प्रत्येक प्रांत व जिल्हा स्तरावर स्वतंत्र कोषाध्यक्ष () आणि लेखापरीक्षक () नेमलेले असतात. दरवर्षी संघाच्या निधीचे आंतरिक तसेच बाह्य लेखापरीक्षण () केले जाते. या देणग्यांचा उपयोग फक्त संघशिक्षण, शाखा, आणि समाजसेवा प्रकल्पांपुरता मर्यादित असतो.

संघाचे आर्थिक लेखाजोखा सरकारसमोर सादर करण्याची तयारीही वेळोवेळी संघ नेतृत्वाने दर्शवली आहे. संघप्रमुख डॉ. मोहन भागवत यांनी आपल्या अनेक सार्वजनिक व्याख्यानांत स्पष्ट सांगितले आहे की ‘‘संघाच्या आर्थिक व्यवहारांमध्ये पारदर्शकता ही संघाच्या कार्यसंस्कृतीचा अविभाज्य भाग आहे.

(क्रमशः)

हे जरनल संपादक व प्रकाशक संजय व्यापारी यांनी विंग बी३, फ्लॅट नं.७०१, व्हिसलिंग पाम्स हौ.सो., मानकर चौक, कस्पटे वस्ती, वाकड, पिंपरी-चिंचवड, महाराष्ट्र ४११०५७ येथून प्रकाशित केले. (पीआरबी कायद्यानुसार संपादकीय जबाबदारी यांची आहे. या अंकात प्रसिद्ध झालेल्या प्रत्येक बातमी, लेख व जाहिरातींशी संपादक सहमत असतीलच असे नाही. सर्व वाद पुणे न्यायालयाच्या कक्षेत) E-mail-jyotirmaysahitya@gmail.com, Mob. 7743818559